

TÜRKMENİSTAN ÜLKE RAPORU

TÜRKİYE TOHUMCULAR BİRLİĞİ

NİSAN 2023

1. GENEL BİLGİLER.....	3
1.1.Künye.....	3
1.2.Coğrafi Konum ve İklim.....	3
1.3.Doğal Kaynaklar ve Çevre.....	4
1.4. Siyasi ve İdari Yapı.....	4
1.5.Nüfus ve İşgücü Yapısı.....	5
2.GENEL EKONOMİK DURUM.....	5
2.1.Temel Ekonomik Göstergeler.....	5
2.2.Ekonomik Yapı ve Politikalar.....	6
2.3. Doğrudan Yabancı Yatırımlar.....	7
2.3.1.Doğrudan Yabancı Yatırımların Görünümü.....	7
2.3.2.Ülkedeki Serbest Bölgeler.....	8
2.3.3.Şirket Kuruluşu ve İş Yapma İle İlgili Bilgiler.....	9
2.3.4.Şirket Kuruluşu ve İş Yapma İle İlgili Bilgiler.....	9
3. SEKTÖRLER.....	10
3.1.Tarım	10
3.1.1. Tohumculuk.....	11
3.1.2. Hayvancılık.....	13
3.2. Sanayi	14
3.3.Madencilik	14
3.4.İnşaat ve Müteahhitlik	14
3.5. Bankacılık	14
3.6.Enerji	15
3.7.Ulaşım ve Telekomünikasyon.....	15
3.8.Turizm.....	16
4.TİCARET.....	16
4.1.Genel Durum.....	16
4.2.Türkiye ile Ticaret.....	18
4.2.1.Genel Durum.....	18
4.2.2. İki Ülke Arasında Anlaşma ve Protokoller.....	19
4.2.3. Türkiye-Türkmenistan Yatırım İlişkileri.....	19
4.2.4. İki Ülke Arasındaki Ticarete Yaşanan Sorunlar.....	20
4.3. Dış Ticaret Politikası ve Uygulamaları.....	20
4.3.1. Dış Ticaret Mevzuatı.....	20
4.3.2. Tarife Dışı Engeller	21
4.3.3. Çok Taraflı Ticari Anlaşmaları	21
4.3.4. İthalat Mevzuatı	21
4.3.5. Vergiler.....	21
4.3.6.Ticarete Uygulanan Standartlar.....	22
5.PAZAR DURUMU	22
5.1.Pazarın Özellikleri.....	22
5.2. Pazarda Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar ve Diğer Bilgiler.....	24
5.3. Tüketici Tercihleri	23
5.4.Dağıtım Kanalları.....	23
5.5.Fikri, Sınai ve Mülkiyet Hakları.....	23
5.6. Ülkenin Güçlü ve Zayıf Yönleri ile Fırsatlar ve Tehditler	24
5.7. İş Adamlarının Pazarda Dikkat Etmesi Gereken Hususlar.....	25
5.8. Covid-19 İle İlgili Gelişmeler.....	25

1.GENEL BİLGİLER

1.1.Künye

Resmi Adı	Türkmenistan Cumhuriyeti
Yönetim Şekli	Cumhuriyet
Devlet Başkanı	Serdar Berdumammedov
Nüfus	6.240.000 (IMF, 2022 Tahmini)
Resmi Dili	Türkmençe(Resmi Dil), Rusça
Din	Müslüman % 89, Ortodoks % 9, Diğer % 2
Etnik Yapı	Türkmen % 85; Özbek % 5; Rus % 4; Diğer % 6
Başkent	Aşkabat (846.000)
Başlıca Şehirleri	Türkmenabat, Daşoğuz
Sınır Komşuları:	Kuzeydoğusunda Özbekistan, kuzeybatısında Kazakistan, güneyinde İran ve güneydoğusunda Afganistan ile komşudur.
Yüzölçümü	488.100 km ²
GSYİH (Milyon \$)	76.591 (IMF, 2022 Tahmini)
KBGSYİH (\$)	12.274 (IMF, 2022 Tahmini)
Büyüme Oranı (%)	1,57 (IMF, 2022 Tahmini)
Para Birimi	Türkmenistan Manatı(1 TMT= 5,12 TL)
Üyesi Olduğu Uluslararası Kuruluşlar	BDT (Bağımsız Devletler Topluluğu), EBRD (Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası), ECO (Ekonomik İşbirliği Örgütü), FAO (Gıda ve Tarım Örgütü), G-77, IBRD (Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası), ICAO (Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü), IDB (İslam Kalkınma Bankası), IFC (Uluslararası Finans Kuruluşu), IFRC (Uluslararası Kızıl Haç ve Kızılay Hareketi), ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü), IMF (Uluslararası Para Fonu), IMO (Uluslararası Denizcilik Örgütü), Interpol, OSCE (Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı), UN (Birleşmiş Milletler), UNCTAD (Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı), UNESCO (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu), UNIDO (Birleşmiş Milletler Sınai Kalkınma Örgütü), UNWTO (Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü), WCO (Dünya Gümrük Örgütü), WHO (Dünya Sağlık Örgütü), WIPO (Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü)

1.2.Coğrafi Konum ve İklim

Türkmenistan Cumhuriyeti Orta Asya'nın güneyinde, Hazar Denizi kıyısında yer almakta olup 488,100 km²lik yüzölçümü ile bağımsız devletler topluluğunun en büyük dördüncü devletidir. Kara Kum çölü ülkenin %80'ini kapsamaktadır. Ülkenin başlıca üç nehri Ceyhun (Amudarya, 2.620 km), Tejen (1.150 km) ve Murgab (978 km) dir. Karakum kanalı 1.100 km uzunluğuyla tarım sektörü açısından hayati rol oynamaktadır. Başkent Aşkabat'ın da bulunduğu güney bölgesi deprem kuşağında yer almaktadır ve en

son büyük deprem şehrin tamamının yok olmasına neden olan 1948 yılındaki 8 şiddetindeki depremdir. Başlıca şehirler başkent Aşkabat, Türkmenabat ve Daşoğuz'dur.

Kurak ve sıcak bir iklime sahip olan ülkede yazın sıcaklık 50 dereceye kadar yükselirken; kışın -25 dereceye kadar düşebilir. En fazla yağış alan aylar Mayıs ve Aralık aylarıdır. En sıcak aylar ise Temmuz ve Ağustos olarak geçer.

1.3.Doğal Kaynaklar ve Çevre

Petrol, doğal gaz, sülfür ve tuz başlıca doğal kaynaklardır. Ülkenin önemli miktarda gaz ve petrol rezervleri bulunmaktadır. Başlıca gaz rezervleri ülkenin doğusunda yer alan Amuderya havzasında bulunmaktadır. Hazar Denizi yakınlarında da gaz rezervleri vardır. Türkmenistan, eski Sovyet Cumhuriyetleri arasında gaz rezervleri bakımından Rusya'dan sonra gelmektedir.

Türkmenistan, hidro karbon sanayinin geliştirilmesi yönünde iddialı projeler ortaya koymaktadır. 2030 yılı itibarı ile doğal gaz üretiminin yılda 250 milyar metreküpe, ham petrol üretiminin ise yılda 110 milyon tona çıkarılması hedeflenmektedir.

İhracat kapasitesinin ve ülkedeki iş ortamının yeterince gelişmemiş olması nedeni ile hidro karbon sanayinin gelişimi sınırlı düzeyde kalmıştır. Devlet Başkanı Berdimuhamedov yabancı şirketleri ülkenin boru hatları ağına yatırım yönünde ikna etmek için çalışmalar yürütmektedir. Çin ve İran'a doğal gaz ulaştırılmasını sağlayacak boru hatları 2009 yılı sonu, 2010 yılı başında faaliyete geçmiş olup, ülkenin doğal gazı için yeni destinasyonlar yaratmıştır.

Su kaynakları verimsiz kullanılmıştır. Orta Asya'nın en uzun nehri Amuderya, Türkmenistan'ın doğusundan geçmektedir. Ülkenin güneyinde ise Tedzhen nehri akmaktadır. Ancak, bu nehirlerin ülkenin sınırlarında bulunmaları sebebiyle ülke topraklarının yalnızca % 3,5'i ekilebilir durumdadır. Tarımsal üretim neredeyse tamamen sulamaya dayanmaktadır. Hatalı sulama uygulamaları büyük miktarda su kaybına neden olmuştur. Hane halklarına ücretsiz su sağlanması da savurgan kullanım nedeni ile su kaynaklarının tükenmesinde etkili olmuştur.

Toprağın ve yeraltı sularının tarımsal kimyasallar ve ilaçlarla kirlenmesi, Hazar Denizi'nde kirlilik, Amuderya nehrinin sulama amaçlı olarak yönünün değiştirilmesi sonucunda nehrin Aral Gölü'ne ikmal yapamaması ve çölleşme başlıca çevre sorunlarıdır.

1.4.Siyasi ve İdari Yapı

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği hâkimiyeti altında kaldıkları yaklaşık 80 yıl boyunca kendi kimliğini ve kültürünü korumaya çalışan Türkmenler 27 Ekim 1991'de ise bağımsızlığını ilan etmiştir. Türkmenistan'ı ilk tanıyan ülke Türkiye olmuştur.

Türkmenistan Başkanlık sistemi ile yönetilen bağımsız ve tarafsız bir ülke olup, Devlet Başkanı Gurbanguly Berdimuhamedov'dur. Aralık 1999'da düzenlenen Halk Maslahatı'nda ebedi devlet başkanı seçilen Saparmurat (Niyazov) Türkmenbaşı'nın Aralık 2006'daki vefatından sonra 11 Şubat 2007 tarihinde yapılan seçimde Berdimuhamedov 5 yıllığına Devlet Başkanı seçilmiştir. 2012 ve 2017 yılı seçimlerini de kazanmış ve görevine devam etmektedir. Türkmenistan Meclisi'nde seçimle belirlenmiş 125 üye görev yapmaktadır. Meclis üyeleri 5 yılda bir yapılan seçimlerle yenilenmektedir. Devlet üst yönetim organizasyonunda Bakanlar Kurulu üyesi ve Bakan olarak görev yapan 9 Devlet Başkanı Yardımcısı, 23 Bakan, 5 Bakan yetkisini

haiz Komite Başkanı bulunmaktadır. Yürütmenin Baş Devlet Başkanıdır. Devlet Başkanı, aynı zamanda Başbakanlık görevini de yürütmektedir.

Ülke, idari olarak 5 vilayete ayrılmıştır. Vilayetlerde üst yönetim görevi Hekimler (Belediye Başkanı ve Vali) tarafından yürütülür. Vilayet sınırları içerisinde yerleşen Şehir ve Etraflar da yine Şehir Hekimi ve Etraf Hekimi tarafından Vilayet Hekimi'ne bağlı olarak yürütülür. Daha küçük yerleşim yerleri Geneşlikler ve Obalar, Arçınlar ve Birlikler tarafından yine Vilayet Hekimi'ne bağlı olarak yürütülür. Ülkedeki beş vilayet Ahal, Balkan, Daşoğuz, Mari ve Lebap vilayetleridir.

1.5.Nüfus ve İstihdam

Resmi olarak nüfus sayımı yapılmamakta ve nüfus verileri resmi olarak açıklanmamaktadır. Ancak, ülke nüfusu CIA World Factbook tahminlerine göre 5,5 milyondur. Nüfusun % 25,44'ü 0-14 yaş, % 16,48'i 15-24 yaş arasında, % 44,14'ü 25-54 yaş arasında, %8,56'sı 55-64 yaş arasında ve % 5,38'i ise 65 yaş üzerindedir.

Bağımsız Devletler Topluluğu içerisinde alan büyüklüğü açısından dördüncü sırada yer alsa da nüfusu oldukça azdır. Nüfusun % 85'i Türkmen olup diğer etnik gruplar Özbekler (%5), Ruslar(%4), Kazaklar, Tatarlar, Azeriler, Ermeniler ve Ukraynalılardır. Nüfusun % 89'u Müslüman'dır.

Türkmenistan'da 12 Nisan 1993 tarihinden itibaren Kiril harflerinin bırakılması ve Latin harflerine geçilmesi kararlaştırılmıştır.

Türkmen Türkçesi ülkenin resmi dilidir. Bunu yansırı Rusça yaygın olarak kullanılmaktadır. Ayrıca Türkmenistan'ın kuzeyinde de Özbek azınlıklar tarafından Özbek Türkçesi kullanılmaktadır.

Sosyal Güvenlik Kanunu'na göre Türkmenistan'da emeklilik sistemi gönüllüdür. Emekli olmak isteyen kişilerin ücretlerden %2'lik bir kesinti yapılmakta olup, emeklilik yaşı erkekler için 62, kadınlar için 57'dir ve emekli olabilmek için erkeklerin 25 yıl, kadınların 20 yıl çalışmış olması gereklidir.

Petrol sektörü ile ivme kazanan ekonomik büyümenin etkileri başta hizmet sektörü olmak üzere diğer sektörlerle de yansımıştır. Hizmet sektörü ülkede en fazla istihdam sağlayan sektör konumundadır. Bununla birlikte uzun vadeli işsizlik verileri özellikle ülkenin kuzeyindeki eski ağır sanayinin yoğunlaştığı bölgelerde yüksektir.

2.GENEL EKONOMİK DURUM

2.1.Temel Ekonomik Göstergeler

	2020	2021	2022*	2023*	2024*	2025*	2026*	2027*
GSYİH (Cari Fiyatlar milyar \$)	53,19	63,43	76,59	84,89	91,86	100,04	109,02	119,06
GSYİH Büyüme (Sabit Fiyatlar-%)	-3	4,9	1,6	2,5	2	1,9	1,7	1,8
Kişi Başına Düşen Milli Gelir (Cari Fiyatlar-\$)	8 775	10 311	12 274	13 420	14 334	15 416	16 603	17 929
Tüketici Fiyat Enflasyonu (ort, %)	7,6	15	17,5	10,5	7,5	8	8	8
Cari İşlemler Dengesinin GSYİH'ya Oranı (%)	-3,3	2	5,8	5,9	4,8	3,6	2,3	1,4

Kaynak: IMF

*: Tahmin

Türkmenistan, başta doğal gaz olmak üzere emtia ihracatına odaklanan bir ekonomiye sahip gelişmekte olan bir pazardır. Ekonomi büyük ölçüde devlete aittir, küçük ve az gelişmiş özel sektörde önemli bir devlet denetimi vardır.

Bağımsızlığın kazanılmasından sonra, ekonomide devletçi yapı devam ettirilmiş, yeni kalkınma ve gelişme dönemi programı çerçevesinde her alanda yatırımlar hızlanmıştır. Ekonomide devlet hakimiyetinden daha pazar odaklı bir ekonomik modele yönelime dönük reformlar başlatmıştır. Özel sektörün gelişmesi için küçük ve orta ölçekli işletmelerin desteklenmesi yönünde kanun çıkarılmıştır.

Başkan Berdimuhamedov'un yönetime gelmesinden sonra ülkede uygulanmakta olan ikili kur sistemine son verilmiş, ülke parası Manat'ın değeri yeniden belirlenmiş, benzin fiyatlarına sağlanan sübvansiyonlar azaltılmıştır.

2020 yılına kadar olan dönemi de içine alan yeni bir uzun vadeli kalkınma programını yürürlüğe konulmuştur. Bu programa göre ithal ikamesine dayalı ve belli sektörler için yüksek üretim hedeflerinin konulduğu bir plan benimsenmiştir. Kamudaki enerji sektörü haricindeki varlıkların 2020 yılına kadar %70'inin satışını hedeflenmiştir. Şu ana kadar yavaş ilerleme sağlanmıştır. Enerji sektörü, ormancılık, su kaynakları ve havacılık alanlarında devlet hisselerinin satışına izin verilmemektedir. Hükümet öncelikli sektörler olarak nitelendirilen pamuk, kimyasallar, imalat sanayi, altyapı alanlarına yabancı yatırım çekme konusunda isteklidir. Bazı koşullarda bu alanlarda tercihli vergi oranları ve ithalatta gümrük vergisi muafiyeti gibi teşvik uygulamaları da bulunmaktadır.

2021 yılında ülke ekonomisinde, sabit fiyatlara göre %4,9 oranında artmasıyla bir toparlanma olmuştur. Ukrayna'daki savaş ve Türkmenistan'ın ana ithalatı üzerindeki zincirleme etkiler sonucunda GSYİH büyümesinin yavaşlayarak 2022 yılında %1,6 düşeceği tahmin edilmektedir. Özel tüketimin, ithal edilen enflasyonist baskılardan etkilenmesi beklenmektedir. Yüksek küresel emtia fiyatları, Rusya ve Ukrayna üzerinden tedarik zinciri kesintileri, iç talebi sınırlayarak ithalatın zorla bastırılmasına neden olacaktır. Türkmenistan'ın doğal gaz sektörü, büyümenin ana itici gücü olmaya devam edecek ve Çin, Türkmen hidrokarbonlarına yönelik birincil talep kaynağı olmaya devam edecektir.

GSYH'nin Sektörel Dağılımı(2018)

Hizmetler	%47,7
Sanayi	%44,8
Tarım	%7,5

2.2.Ekonomik Yapı ve Politikaları

Türkmenistan geniş topraklara sahip çölleşmiş bir ülkedir. Bununla birlikte ülkenin vahalarında yoğun sulu tarım gerçekleştirilmektedir. Ülke toprakları büyük miktarda doğal gaz ve petrol rezervi barındırmaktadır. Ülkenin tarım alanlarının yarısından fazlasında pamuk ekili olup uygulanan yanlış tarım ve sulama politikaları neticesinde ülkenin pamuk üretimi geçmiş yıllara göre önemli miktarda azalmıştır. FAO verilerine göre Türkmenistan dünyanın en büyük pamuk üreticilerinden biri konumundadır.

Doğalgaz satışı, Rusya Federasyonu, Çin Halk Cumhuriyeti ve İran'a yapılmaktadır. Hazar Denizi ve ülkenin bazı bölgelerinde çıkarılan ham petrol yine Türkmenbaşı ve Seydi rafinerilerinde işlenmektedir.

İplik ve kumaş sektöründe pek çok fabrika üretim yapmaktadır. Ayrıca, yeni iplik fabrikalarının kurulmasına devam edilmektedir. Diğer sanayi ürünlerinin üretimi konusunda da fabrikaların kurulması için çalışmalar devam etmektedir. Gıda üretimi konusunda son dönemde hızlı gelişmeler yaşanmakta olup et ürünleri

(salam, sosis, sucuk, pastırma, konserve et ürünleri), süt ürünleri (pastorize süt, yoğurt, dondurma, peynir), tavuk ürünleri (paket bütün tavuk, parça tavuk, yumurta), tahıl ürünleri (makarna, bisküvi, çikolata, paketli ekme), salça, meyve suyu, mineral su gibi alanlarda yerli üretim yapılmaktadır.

2009 yılında yaşanan küresel ekonomik kriz ve Türkmenistan'ın Rusya ile doğal gaz üzerine yaşadığı anlaşmazlıklar, ülkenin Rusya üzerinden ihracat yolunun kapanmasına neden olmuştur. Ancak Çin ile yapılan anlaşmalar neticesinde yeni bir boru hattı inşa edilmiş olup, ülkenin en önemli doğal gaz ithalatçısı Çin'dir.

Türkmen ekonomisine ilişkin veriler geçmişte devlet sırrı olarak nitelendirilmiştir. Ancak, yeni hükümet bir İstatistik Ajansı kurmuştur. Bununla birlikte açıklanan veriler gerçek ekonomik durumu yeterince ortaya koymamaktadır.

Başkan Berdimuhamedov'un yönetime gelmesinden sonra ülkede uygulanmakta olan ikili kur sistemine son verilmiş, ülke parası Manat'ın değeri yeniden belirlenmiş, benzin fiyatlarına sağlanan sübvansiyonlar azaltılmış, Hazar Denizi kıyısında özel turizm bölgesi kurulması kararı alınmıştır. Hükümetin ülkeye yabancı yatırımların çekilmesi yönünde bir niyeti olmasına karşın, bürokratik engeller nedeni ile yeterli miktarda yabancı sermaye girişi ve yatırım olmamıştır.

Bağımsızlığın kazanılmasından sonra, ekonomide devletçi yapı devam ettirilmiş, yeni kalkınma ve gelişme dönemi programı çerçevesinde her alanda yatırımlar hızlanmıştır. Diğer taraftan, özel sektörün gelişmesi için küçük ve orta ölçekli işletmelerin desteklenmesi yönünde kanun çıkarılmış olmasına rağmen yaşanan gelişme beklentileri karşılamaktan uzaktır.

Türkmenistan, diğer eski Sovyet Cumhuriyetlerine göre SSCB'nin dağılmasından en az etkilenen ülke olmuştur. 1991 yılını takip eden bağımsızlık sonrası dönemde dünya fiyatlarıyla doğal gaz ihraç edilmesine başlanmasıyla, ülke ekonomisinde ve dış ticaret dengesinde önemli iyileşmeler gözlenmiştir.

Ülkede dış ticaret ve döviz kuru rejiminde 1996 yılında bazı reformlar başlatılmıştır. 1997-1998 yıllarında Türkmen doğalgaz ihracatının Rusya tarafından engellenmesi dış ticaret ve yatırım işlemlerinin finansmanını zorlaştırmış; pamuk rekoltesinde yaşanan istikrarsızlık da bunlara eklenince ülkenin mali imkânları olumsuz etkilenmiştir.

Bu dönemde doğalgaz ihracatından döviz elde edilememesi nedeniyle döviz sıkıntısı başlamış, resmi kur ve piyasada uygulanan karaborsa kur arasındaki fark giderek açılmıştır. Hükümetin ihracatı artırma politikalarına ağırlık vermesi sonucunda ülkede elde edilen ham maddelerin işlenip ihraç edilmesi öncelik kazanmıştır. Özellikle tekstil ve petrokimya sektöründe bu konu ile ilgili önemli adımlar atılmıştır.

2000–2010 döneminde Sovyet tarzı bir "Sosyal ve Ekonomik Dönüşüm Stratejisi" uygulayan Türkmenistan, bu planı uzatarak 2020 yılına kadar olan dönemi de içine alan yeni bir uzun vadeli kalkınma programını yürürlüğe koymuştur. Bu stratejiye göre ithal ikamesine dayalı ve belli sektörler için yüksek üretim hedeflerinin konulduğu bir plan benimsenmiştir. Bununla birlikte reformların yetersizliği ve ülkedeki siyasi durum nedeniyle ülkeye giren yabancı yatırım kısıtlı seviyelerde kalmaktadır.

2013 yılı Mart ayında bir özelleştirme programı uygulamaya konulmuştur. Program, kamudaki enerji sektörü haricindeki varlıkların 2020 yılına kadar % 70'inin satışını hedeflemektedir. Şu ana kadar yavaş ilerleme sağlanmıştır. 2014 yılı Temmuz ayında bir özelleştirme yasası kabul edilmiştir. Kanun, KOBİ'lerin ekonomideki paylarının artırılması yolu ile rekabet edebilirliğin artırılmasını öngörmektedir. Enerji sektörü, ormancılık, su kaynakları ve havacılık alanlarında devlet hisselerinin satışına izin verilmemektedir.

Hükümet öncelikli sektörler olarak nitelendirilen pamuk, kimyasallar, imalat sanayi, altyapı alanlarına yabancı yatırım çekme konusunda isteklidir. Bazı koşullarda bu alanlarda tercihli vergi oranları ve ithalatta gümrük vergisi muafiyeti gibi teşvik uygulamaları da bulunmaktadır. Hükümet, ekonomide devlet hakimiyetinden daha pazar odaklı bir ekonomik modele yönelime dönük reformlar başlatmıştır.

2.3. Doğrudan Yabancı Yatırımlar

2.3.1. Doğrudan Yabancı Yatırımların Görünümü

Türkmenistan, 2021 yılında 1,7 milyar dolar ile doğrudan yabancı yatırım çeken ülkeler arasında 75. sıradadır. Ülkedeki toplam yabancı sermaye stoğu 40 milyar dolara ulaşmıştır.

Doğrudan Yabancı Yatırım İstatistikleri

Veriler	2019	2020	2021	2022*	2023*
Ülke dışından gelen doğrudan yatırım (milyon \$)	2 129	1 169	1 700	2 000	2 000
Ülke dışından gelen doğrudan yatırımın GSYİH ya oranı (%)	2,9	1,4	1,7	1,7	1,4

Kaynak: EIU,*: Tahmin

Türkmenistan'da özellikle enerji sektörü yabancı yatırımcılar için önemli bir potansiyel arz etmesine rağmen, bu sektörde bile ülkeye giren yabancı sermaye oldukça kısıtlı kalmaktadır.

Türkmenistan tekstil alanında ülkeye yabancı sermaye çekme konusunda nispeten daha başarılı olmuştur. Türkmen makamları tarafından yabancı sermayeye destek verildiği ifade edilmesine rağmen, olumlu bir yatırım ortamı yaratmak için gerekli olan siyasi ve makroekonomik reformlar arzu edilen düzeyde gerçekleştirilebilmiş durumda değildir.

Yabancı firmaların Türkmenistan'da yatırımlarını iki alanda değerlendirmek gerekmektedir. Birincisi doğalgaz ve petrol alanında yapılan yatırımlar. Bu alanda Malezya menşeli Petronas, Birleşik Arap Emirlikleri menşeli Dragon Oil ve Rusya Federasyonu menşeli İtera şirketleri ön plana çıkmakta olup, gelir ve ürün paylaşımını özel hükümler içeren anlaşmalar yapılmaktadır.

Diğer taraftan, petrol ve doğalgaz alanının dışında bir üretim veya ticaret alanında faaliyet göstermek isteyen yabancı şirket ve şahısların yatırımlarını tam olarak hukuken koruyan bir sistem bulunmamaktadır. Pek çok yabancı firma, bir Türkmen vatandaşı ile güvene dayalı ortaklık kurmaktadır. Diğer taraftan, Bağımsızlığın ilk yıllarında Türkmenistan'a gelerek burada çeşitli faaliyetler gösteren Türk vatandaşlarına vatandaşlık hakkı tanınmıştır. Bu vatandaşlarımızın kurduğu Türkmenistan menşeli şirketler faaliyetlerine devam etmektedir.

2.3.2.Ülkeler İtibarı ile Doğrudan Yabancı Yatırımlar

Öteden beri devam etmekte olan istatistik yayımlamama usulü her ne kadar yeni bir istatistik ajansı kurulmuş olsa da devam etmektedir. Bu nedenle, yabancı yatırımların dağılımı istatistiki olarak bilinmemektedir. Ancak, ülkede Rusya Federasyonu, Çin Halk Cumhuriyeti ve Birleşik Arap Emirlikleri firmalarının petrol ve doğalgaz alanında yatırımları bulunmaktadır. Türkmenistan, yatırım ortamının henüz belirtilen nedenlerle yeterince gelişmemiş olmasına rağmen, Türk doğrudan yatırımlarının Orta Asya'da ulaştığı ülkelere dendir. Türk firmaları Türkmenistan'a genellikle "joint-venture" kurarak girmekte, ancak ülkede özelleştirmenin yeterince yapılmamış olması nedeniyle yerel ortaklar çoğunlukla bir kamu kuruluşu olmaktadır. Türk firmaları, özellikle tekstil ve müteahhitlik alanlarında büyük projelere imza atmışlardır. Üretim tesislerinin yanı sıra, hizmet sektöründe de Türk sermayesi ile açılmış bir alışveriş merkezi ve bir hastane mevcuttur. Bunun dışında, Türk vatandaşlarının Türkmen şahıslar üzerinden kurdukları deri işleme, boya üretimi, mobilya üretimi, pvc pencere ve kapı üretim tesisleri bulunmaktadır.

2.3.3.Ülkedeki Serbest Bölgeler

Türkmenistan'da 8 Ekim 1993 tarihinde Serbest Ekonomi Bölgesi Kanunu yayımlanmıştır.

Türkmenistan'da, Mari-Bayramali Serbest Bölgesi, Okarem-Cheleken Serbest Bölgesi, Kızılsu-Seidi Serbest Bölgesi, Daşoğuz Havaalanı Serbest Bölgesi, Aşgabat-Annau Serbest Bölgesi, Aşgabat-Büzmein Serbest Bölgesi ve Serahs Serbest Bölgesi isimleri altında toplam sekiz adet serbest bölge bulunmaktadır. Ancak, pratikte finansal yetersizlikler, yapısal sorunlar ve altyapı eksiklikleri gibi nedenlerden dolayı ülkedeki serbest bölgeler gelişim aşamındadır.

Bununla birlikte, Türkmenistan'ın Hazar Denizi kıyısında bulunan Türkmenbaşı Şehrinde, awaza bölgesi Milli Turizm Bölgesi olarak ilan edilmiş olup, turizm faaliyetlerinin desteklenmesi amacıyla halen kuruluş aşamasında olan bu bölge için serbest bölge teşviklerine benzer teşvikler yayımlanmıştır.

2.3.4.Şirket Kuruluşu ve İş Yapma İle İlgili Bilgiler

Türkmenistan'da şirket kurmak ya da yabancı bir firmanın ofis yada temsilciliğini açmak için gerekli evraklar Maliye ve Ekonomi Bakanlığına sunulmakta ve tescil edilmektedir.

Son yıllarda Türkmen yetkililer, yerel firmaların büyümesini desteklemek amacıyla yabancı şirketlerin, Türkmenistan'daki faaliyetlerinde kısıtlamaya gitmekte ve tescil veya kurulum işlemlerini çok özel projeler dışında sonuçlandırmamaktadırlar.

Şirket kuruluşu için;

1. Türkmenistan'da şirket kurmak istediğine dair dilekçe.
2. Kurulacak özel şirketin Türkmenistan'da faaliyetlerinin amacını açıklayan ve kurucuların onun faaliyet konusundaki gerekli kısa bilgileri de kapsayan yazılı dilekçe. (Rusça ve Türkmençe)
3. Şirketin adını gösteren belge.
4. Açılış hakkında kurucunun kararı.
5. Şirketin hukuki adresinin Velayet veya (Aşgabat) Belediye Başkanlığı tarafından tespitini gösteren yazı.
6. Yabancı şirketinin yöneticisi tarafından onaylanmış Yeni Kurulan Şirketin Ana Savaları - Tüzüğü (2 nüsha, Rusça ve Türkmençe).

7. Üretim yapan kurumlar için, faaliyet alanlarını ve mali kaynaklarını açıklayan, kurucu tarafından onaylanmış iş planı.
 8. Mevcut düzen uyarınca tanzim edilmiş Vekaletname. (Eğer kayıt için belgeler kurucu tarafından sunulmuyorsa)
 9. Şirketin Türkmenistan yöneticinin Anketi (3x4 ölçekli fotoğraf)
 10. Yabancı yatırımcının mali statüsü hakkındaki belge-banka referans mektubu (orijinal).
 11. Kurucunun pasaport bilgileri.
 12. Şirketin Tüzüğünde beyan edilen kurucu fonunun %50'sinin yatırıldığına dair tasdik belgesi.
 13. Tescil tahsil makbuzu,
- gibi belgeler istenmektedir. Belge asıllarının zarf içinde elden teslim edilmesi gerekmekte, faks ile ileti kabul edilmemektedir.

3. SEKTÖRLER

3.1.Tarım

Türkmenistan'da tarım sektörü geçmişte olduğu gibi günümüzde de ana ekonomik sektörlerden biridir. Ülkede istihdamının önemli bir kısmını tarım sektöründe çalışanlar oluşturmaktadır.

Sovyetler dağıldıktan sonra ve günümüzde Türkmenistan tarım sistemi karma bir yapıya sahiptir. Kolektif tarım sistemi küçük çapta devam ederken köylü tarımı da yeniden canlanmaktadır. Genel olarak tarımda piyasa ekonomisi yoktur fakat özel topraklarda üretilen ürünlerin piyasası oluşmuştur. Dayhan birliklerine çiftçi ile hükümetin arasındaki aracı olarak bakılırsa, Dayhan Birlikleri bir çeşit devlet destekli kooperatif işlevi görmektedir ve Türkmenistan tarımda onun adını anmasa da Chayanov'un SSCB'de uygulanmasını önerdiği tarım sistemine benzer bir sistem uygulamaktadır. Hem kooperatifler hem köylü/aile tarımı hem de kamusal mülkiyet ve yönlendirme bir arada bulunmaktadır. Dahası 1990 sonrası tarımdaki en önemli gelişme köylü tarımının geçerli olduğu sebze ve meyve üretiminde gerçekleşmiş bulunmaktadır.

Sovyetler Birliği'nden kolektif çiftlik sistemini devralan Türkmenistan tarım sektöründe bugüne kadar yapılan reformlar asgari düzeyde kalmıştır. Bu reformlar kapsamında 1995 yılında kolektif çiftlikler çiftçi birliklerine dönüştürülmüş ve 1997 yılında toprağın özel mülkiyete devredilmesi için prosedürler geliştirilmiştir. Bu süreçte çiftçiler toprağı etkin bir şekilde kullanabildiklerini kanıtlamak üzere 2 yıllık bir deneme süresine tabi tutulmuştur. Ancak pratikte çok az sayıda çiftçi bu yöntemle toprak sahibi olabilmıştır. Dolayısıyla Türkmenistan'ın tarıma elverişli topraklarının yüzde doksanı halen devlete aittir. Özel mülkiyete ait topraklar ise miras bırakılabilmekle birlikte satılamazlar. 2004 yılında çıkarılan Toprak Kanununa göre bireyler 3 hektara kadar toprak sahibi olabilirler, ancak Tarım Bakanlığı bu toprağın kullanılmasında geniş yetkilere sahiptir. Bu kapsamda, Bakanlık toprağın etkin bir şekilde kullanılmadığını düşünürse toprağı çiftçinin elinden alabilir.

Yeni Devlet Başkanı Berdimuhammedov iktidara geldikten sonra tarım sektöründe reform yapacağını bildirmiş ve Mart 2007 de halk meclisine çiftçilerin konularının iyileştirilmesi yönünde üç kanun tasarısı gönderilmiştir. Ancak devlet halen tarım ürünlerinin dağıtımını ve pazarlamasını kontrol etmektedir.

Ülkenin en büyük gelir kaynaklarından olan pamuk ihracatı da Tarım Bakanlığı'nın tekeli altındadır. Bununla birlikte pamuk üretiminde Türkmenistan Orta Asya'da Özbekistan'dan sonra ikinci önemli pamuk üreticisidir.

Başlıca tarım ürünleri içinde pamuk üretimde diğer ürünlere göre önemli bir paya sahiptir. Türkmenistan'ın gerek toprak gerekse iklim yapısı pamuk tarımına oldukça elverişlidir. Pamuk üretiminde yıllar itibariyle bir artış yaşanmış, bugün Türkmenistan yıllık 300 bin tondan fazla lif pamuk üretimi ile dünya lif pamuk üretiminde ilk 10'a girmektedir. Türkmenistan'da ekim alanı ve üretimi en fazla olan tarım ürünleri arasında pamuk ilk sıralarda yer almaktadır. Pamuk aynı zamanda Türkmenistan'ın tarımsal alandaki en önemli ihraç kalemini oluşturmaktadır. Günümüzde pamuk Türkmen ekonomisi açısından stratejik bir öneme sahiptir.

Türkmenistan, Orta Asya'da Özbekistan'dan sonra ikinci önemli pamuk üreticisidir. Dünya sıralamasında ise ilk 10 ülke arasında bulunan bu ülkenin pamuk üretimi, toplam tarım sektörünün %70'ini oluşturmakta ve ürünün %20'si işlenmek üzere diğer Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) ülkelerine ihraç edilmektedir. Ayrıca pamuk ihracından elde edilen gelir, toplam ihracat gelirinin %20'sini oluşturmaktadır. Pamuk haricinde ipekkilik te önemli bir yer tutmaktadır.

Türkmenistan'daki meyve ve sebze üretiminin büyük kısmı özel sektör tarafından yapılmaktadır. Türkmenistan'da üretilen diğer önemli ürünleri ise buğday, arpa, mısır, çeltik, susam, kavun, karpuz, üzüm, meyan kökü ve doğal ipektir.

Meyan kökü ve ekstresi yurtdışında yüksek talep görmektedir ve şu anda Çin, Rusya, ABD, Fransa, İngiltere, Hindistan, Sırbistan, BAE ve Güney Kore'ye ihraç edilmektedir.

Devlet desteğinin bir parçası olarak, çiftliklere düzenli olarak tarımsal üretime uygun arazi tahsis edilmektedir.

3.1.1. Tohumculuk

Ülkemizin 2021 yılı itibariyle Türkmenistan'a 2,5 milyon dolarlık bir tohum ihracatı bulunmaktadır.

Türkmenistan İle Tohum Ticaretimizde Başlıca Kalemler: Patates, mısır, soya, yonca, İngiliz çimi, yer fıstığı, yonca, kabak, domates, soğan ve biber tohumlarıdır.

Türkiye'nin Türkmenistan ile Tohum Ticaret Verileri (TÜİK)

Türkmenistan'a 2022 yılında toplam 2,6 milyar dolarlık bir tohum ihracatımız gerçekleşmiştir.

HS12 adı	Ölçü adı	2022				2021				2020			
		İhracat Miktar	İthalat Miktar	İhracat Dolar	İthalat Dolar	İhracat Miktar	İthalat Miktar	İhracat Dolar	İthalat Dolar	İhracat Miktar	İthalat Miktar	İhracat Dolar	İthalat Dolar
Patates; tohumluk	KG	160.000	0	76.626	0	327.025	0	154.075	0	0	0	0	0
Tatlı mısır (tohumluk) (melez) (kurutulmuş)	KG	500	0	5.000	0	5.850	0	27.138	0	2	0	18	0
Yem bezelyesi; kabuksuz (kuru, tohumluk)	KG	96.000	0	139.200	0		0	0	0	0	0	0	0
Mısır (tek melez); tohumluk	KG	67.602	0	322.196	0	24.216	0	133.440	0	22.129	0	128.665	0
Mısır (diğer melezler); tohumluk	KG	7.582	0	33.000	0	1	0	2	0	0	0	0	0
Buğday ve çavdar melezi; tohumluk	KG	200.000	0	150.000	0	23.500	0	16.150	0	0	0	0	0
Soya fasulyesi; tohumluk	KG	2.000	0	3.181	0					30.000	0	52.484	0
Ayçiçeği tohumu; tohumluk	KG	5.245	0	30.250	0	1	0	2	0	365	0	523	0
Kavun, Karpuz tohumu	KG	3	0	2.760	0					99	0	5.468	0
Diğer çayır otu tohumları	KG	42.510	0	295.378	0	2.580	0	16.347	0	4.325	0	21.554	0
İngiliz çimi tohumu (Lolium perenne L.)	KG	63.182	0	278.285	0	84.658	0	427.254	0	27.896	0	112.671	0
Melez çim tohumu (Lolium X hybridum Hausskn.)	KG	19.910	0	119.298	0	6.500	0	28.850	0	1.000	0	6.000	0
Genellikle çiçekler için yetiştirilen otsu bitkilerin tohumları	KG	2.017	0	12.116	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kabak tohumu	KG	6.786	0	30.751	0	5.000	0	19.230	0	0	0	0	0
Domates tohumu	KG	857	0	967.771	0	86	0	1.492.220	0	60	0	1.759.015	0
Soğan tohumu	KG	4.172	0	201.697	0	2.006	0	94.220	0	3.937	0	146.161	0
Biber tohumu	KG	2	0	200	0					12	0	76.402	0
Patlıcan tohumu	KG	1	0	100	0	4	0	6.828	0	3	0	219	0
Diğer sebze tohumları	KG	550	0	18.890	0	1	0	1	0	148	0	3.305	0
Nohut; kabuksuz (kuru, tohumluk)	KG	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Yer fıstığı; tohumluk	KG	0	0	0	0	200	0	938	0	0	0	0	0
Pamuk tohumu; tohumluk	KG	0	0	0	0	10.000	0	37.000	0	7.500	0	18.819	0
Yonca tohumu	KG	0	0	0	0	14.800	0	52.174	0	0	0	0	0
Kırmızı çayır otu tohumları (Festuca rubra L.)	KG	0	0	0	0	9.000	0	48.386	0	2.775	0	11.999	0
Hıyar tohumu	KG	0	0	0	0	9	0	16.813	0	21	0	14.411	0
Havuç tohumu	KG	0	0	0	0	0	0	0	0	120	0	1.956	0
TOPLAM		678.919	0	2.686.699	0	515.437	0	2.571.068	0	100.392	0	2.359.670	0

Türkiye'nin Türkmenistan ile Fidan Dış Ticaret Verileri (TÜİK)

HS12 adı	Ölçü adı	2022						2021						2020					
		İhracat Miktar 1	İhracat Miktar 2	İthalat Miktar 1	İthalat Miktar 2	İhracat Dolar	İthalat Dolar	İhracat Miktar 1	İhracat Miktar 2	İthalat Miktar 1	İthalat Miktar 2	İhracat Dolar	İthalat Dolar	İhracat Miktar 1	İhracat Miktar 2	İthalat Miktar 1	İthalat Miktar 2	İhracat Dolar	İthalat Dolar
Asma; aşılı veya köklendirilmiş	KG	8.732	0	0	0	33.300	0	1.150	0	0	0	2.079	0	10.740	0	0	0	43.120	0
Meyveleri veya sert kabuklu meyveleri yenilen canlı ağaçlar, çalılar; çıplak kökleriyle birlikte olanlar (asma HARİÇ)	KG/ADET	81.118	121.468	1	1	167.942	5	48.311	64.994	0	0	145.049	0	45.344	96.450	0	0	267.294	0
Canlı narenciye fide ve ağaçları; çıplak kökleriyle birlikte olanlar HARİÇ	KG/ADET	37.580	3.740	0	0	11.041	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Meyveleri veya sert kabuklu meyveleri yenilen canlı diğer ağaçlar, çalılar; çıplak kökleriyle birlikte olanlar HARİÇ	KG/ADET	281.545	626.198	0	0	1.845.877	0	160.224	222.893	0	0	519.287	0	534.371	1.082.083	0	0	1.989.141	0
Sebze ve çilek fideleri	KG	0	0	0	0	0	0	3.750	0	0	0	10.000	0	0	0	0	0	0	0

Tür	Ölçü adı	2022					2021					2020				
		İhracat Miktar 1	İhracat Miktar 2	İthalat Miktar 1	İhracat Dolar	İthalat Dolar	İhracat Miktar 1	İhracat Miktar 2	İthalat Miktar 1	İhracat Dolar	İthalat Dolar	İhracat Miktar 1	İhracat Miktar 2	İthalat Miktar 1	İhracat Dolar	İthalat Dolar
Buket yapmaya elverişli/kesme çiçek ve tomurcuklar (diğer hallerde)	KG	77	0	0	617	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Diğer çiçeklerin soğanı; dinlenme halinde	KG/ADET	0	0	0	0	0	10	200	0	58	0	0	0	0	0	0
Rododendronlar ve açelyalar; aşıllı veya aşısız	KG/ADET	0	0	0	0	0	498	100	0	794	0	0	0	0	0	0
Gül çelikleri, daldırmaları veya köklendirilmiş; aşıllı veya aşısız	KG/ADET	0	0	0	0	0	122.962	114.109	0	159.484	0	238.654	90.911	0	239.531	0
Diğer ağaç ve çalıların köklendirilmiş çelikleri	KG/ADET	0	0	0	0	0	43.023	287.902	0	115.194	0	3.251	300.268	0	119.101	0
Diğer ağaç ve çalıların köklendirilmiş fidanları	KG/ADET	0	0	0	0	0	10.865	204	0	9.892	0	63.380	6.330	0	23.867	0
Canlı açık hava ağaç ve çalıları (meyve ve orman ağaç/fide/çelikleri HARIÇ); çıplak kökleriyle birlikte olanlar	KG/ADET	0	0	0	0	0	17.416	437	0	20.648	0	0	0	0	0	0
Kozalaklı ve yaprak dökmeyen açık hava canlı ağaçları; çıplak kökleriyle birlikte olanlar HARIÇ	KG/ADET	0	0	0	0	0	1.652.628	216.469	0	1.541.850	0	1.388.327	212.703	0	1.438.312	0
Canlı açık hava diğer ağaç ve çalıları; çıplak kökleriyle birlikte olanlar HARIÇ	KG/ADET	0	0	0	0	0	1.283.852	244.607	0	893.294	0	1.512.803	305.964	0	2.040.901	0
Canlı açık hava diğer ağaç ve çalıları; çıplak kökleriyle birlikte olanlar HARIÇ	KG/ADET	0	0	0	0	0	1.283.852	244.607	0	893.294	0	0	0	0	0	0
Diğer açık hava bitkileri	KG	0	0	0	0	0	1.320.103	0	0	796.496	0	0	0	0	0	0
Oda bitkileri; tomurcuklu/çiçek açmış çiçekler (kaktüsler hariç)	KG/ADET	0	0	0	0	0	11.309	17.447	0	98.853	0	5.634	8.677	0	13.718	0
Diğer oda bitkileri	KG/ADET	0	0	0	0	0	2.444	2.086	0	17.891	0	4.461	68	0	6.271	0
Diğer yosunlar ve likenler (taze)	KG	0	0	0	0	0	1.160	0	0	4.000	0	0	0	0	0	0
Noel ağaçları (taze)	KG/ADET	0	0	0	0	0	12	1	0	175	0	0	0	0	0	0
Diğer yosunlar ve likenler (kuru)	KG	0	0	0	0	0	2.274	0	0	8.770	0	1.086	26.000	0	30.160	0
Lale soğanı; dinlenme halinde	KG/ADET	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Diğer açık hava bitkileri	KG	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	616.864	0	36.320	406.030	24.826
Genellikle çiçekler için yetiştirilen otsu	KG	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	33	0	0	9.279	0

1.2. Hayvancılık

Tarımsal sanayi komplekslerinde, hayvancılık çiftliklerinin verimliliğini artırmayı ve et ve süt ürünleri üretimini artırmayı amaçlayan büyük ölçekli dönüşümler başarıyla gerçekleştirilmektedir. Halk Maslahatı'nın ve Türkmenistan Cumhurbaşkanı'nın kararları uyarınca, devlet kuruluşlarının bilançosunda yer alan hayvancılık çiftliklerinin aşamalı olarak özelleştirilmesi gerçekleştirilmektedir. Türkmenistan Sanayiciler ve Girişimciler Birliği üyeleri, yaklaşık 90 hayvancılık çiftliğini özelleştirmiştir. Özellikle Akhal, Lebap ve Mary vilayetlerinde inşa edilen hayvancılık kompleksleri Sanayiciler ve Girişimciler Birliği üyelerinin mülkiyetine devredilmiştir. Daha önce Balkan ve Mary vilayetlerinde inşa edilen Tarım ve Çevre Koruma Bakanlığı kümes hayvanları kompleksleri, UIET üyelerine doğrudan satış yoluyla özelleştirilmiştir.

Şu anda 120'den fazla özel hayvancılık çiftliği başarıyla et ve süt üretiyor ve 90 çiftliğin daha inşaatı devam ediyor. Çiftliklere sağlam bir yem tabanı sağlamak için gerekli koşullar yaratılmaktadır. Tarımsal üreticilere arsalar sağlanmakta, hayvancılık sektörü yüksek verimli damızlık hayvanlarla doldurulmakta ve hayvanat bahçesi-veteriner standartlarına uygun bakım sağlanmaktadır. Özellikle, yonca, mısır, arpa, soya fasulyesi, sorgum ve diğer yem bitkilerinin yetiştirildiği yem bitkileri üretimi için Sanayiciler ve Girişimciler Birliği üyesi olan hayvancılık üreticilerine 28 bin hektardan fazla arazi tahsis edilmiştir.

Büyükbaş hayvancılıkla uğraşan birçok çiftlik, et ve süt üretimi için çok verimli olan Holstein, Simmental, Aberdeen-Angus ve Limousin cinsi damızlık hayvanlar satın almıştır.

Türkmenistan çiftlikleri, ana hayvancılık ürünleri et ve sütün üretim seviyesini arttırmaktadır. Artışlar Devlet İstatistik Komitesi'nin verileri ile de kanıtlanmaktadır. Bu yılın 9 ayında Türkmenistan'ın tüm çiftliklerinde Ocak-Eylül döneminde et üretimi geçen yılın aynı dönemine göre % 6,2 artmış bulunmaktadır.

3.2. Sanayi

Sovyetler Birliği dönemi Türkmenistan'a önemli bir sanayi altyapısı miras bırakmamıştır. 1970 lardan itibaren Moskova Türkmenistan'da sadece petrol ve doğalgaz ile pamuk işleme alanlarında yatırımlar yapmış ve bu nedenle Türkmenistan'ın sanayi altyapısı bu sektörler ile kısıtlı kalmıştır. Bağımsızlıktan sonra sanayinin ağırlığı insan gücüne dayalı hafif endüstriden enerji sektörüne kaymış, endüstriyel üretimin temelini doğal gaz ve petrol oluşturmaya başlamıştır. Ancak bu süreçte pamuk üretimi de ekonomi içerisindeki önemini korumuştur. Türkmenistan'da üretilen pamuk, büyük ölçüde ülke içerisinde işlenmektedir. Ülkenin tekstil altyapısının büyük bir kısmı Türk yatırımları ile kurulmuştur. Türk yatırımcıların tekstil sektörüne yönelik yatırımları sayesinde kırsal kesimlerde iş imkanları artmış ve Türkmenistan'ın tekstil alanındaki ithalatı azalmıştır. Dolayısıyla diğer yabancı yatırımcılardan farklı olarak, Türk yatırımcılar ekonominin enerji dışı sektörlerinin de oluşmasına ve gelişmesine katkıda bulunmuşlardır.

3.3. Madencilik

Ülkede petrol üretimin yanında sodyum sülfat, krom sülfür, kurşun, brom, bentonit, tuz, kükürt, potasyum, kaya tuzları, baz ve nadir metaller, sülestin, maden suları, yapı malzemeleri vb. değişik türden maden yatakları bulunmaktadır.

3.4. İnşaat ve Mütcahhitlik

İnşaat sektörü ekonomide önemli bir yere sahiptir ve GSYİH'nın yüzde 10'luk kısmını oluşturmaktadır. Devlet Başkanı Berdimuhammedov Türkmenistan'da büyük kamu binaları ile ilgili politikalara eski devlet başkanı olan Niyazov'un politikalarına kaldığı yerden devam etmektedir. Bu nedenle inşaat sektörü barınma merkezli değil, prestijli yatırımlar yönünde ağırlık kazanmaktadır. Bu yatırımlar ile birlikte inşaat sektörü son yıllarda gelişme gösteren sektörler arasındadır. Kamu binaları, konser ve spor salonları, köprüler ve fabrika binaları, havaalanları ve oto yollar inşaat sektörünün yoğunlaştığı alanlardır. Son zamanlarda inşaat sektöründe konut projelerinin de artması beklenmektedir.

Türkmenistan, Türk müteahhitlik firmaları için Orta Asya'daki en büyük pazardır. Bugüne kadar, bu ülkede Türk firmaları yaklaşık 25 milyar dolarlık 1000'e yakın projeye imza atmıştır. Otoyol, elektrik santrali, doğalgaz çevrim santrali, asfalt tesisi, köprü, çimento fabrikası, havalimanı ve konut inşaatları gibi, 99 adet proje üstlenilmiş ve 3,2 milyar dolarlık yatırım yapılmıştır.

3.5. Bankacılık

Finansal sistemdeki kurumlar devletin sahip olduğu veya devlet tarafından yönlendirilen kurumlardan oluşmaktadır. Ülkedeki birçok banka uluslararası standartlar açısından borçlu durumdadır. Bankacılık sisteminde verilen kredilerin geri dönmemesi, yetersiz sermaye yapısı ve likidite kıtlığından dolayı 1998 yılında ülke büyük bir kriz yaşamış ve bu kriz sonucunda birçok banka kapatılmıştır.

Türkmenistan'ın bankacılık sektörü devlet kontrolündedir. Ülkede stabilizasyon programının bir parçası olarak Merkez Bankasına limitli de olsa özerklik tanınmıştır, ancak finans sektöründe devletin etkisi devam etmektedir. Kredilerin yüzde 95 i kamu sektörüne verilmekte, özel sektöre minimum düzeyde mali aracılık sağlanmaktadır. Ticari bankacılığın gelişimi ülkenin makroekonomik performansı, özel sektörün gelişmemesi ve devletin ekonomide etkin rolü tarafından sınırlandırılmıştır. Devlet Başkanı'na bağlı olan Merkez Bankası, banka kurma ve dış operasyonlar için lisansları verme, bankaların mevzuat kapsamında hareket etmelerini denetleme, döviz kurunu ve faiz oranlarını belirleme görevlerini üstlenmiştir.

Ülkede borç, iflas, teminat, kefil ve ipotek gibi konularda yeni düzenlemelere ihtiyaç vardır. Sigorta sistemi ise henüz ülkeye yerleşmemiştir. Ziraat Bankası'nın bir iştiraki olan Türkmen Türk Ticaret Bankası, Türkmenistan'da faaliyet gösteren çok az sayıdaki yabancı bankadan birisidir.

Ülkenin önemli bankaları hükümete dış kredi sağlayan dış ticaret bankası Vneshekonombank, ülkedeki tek tasarruf bankası olan Sberbank, tarıma yönelik Daikhan Bank, servis sektörüne ve perakendecilere destek olan Türkmenistan Bank, endüstriyel projelere destek veren Investbank ve 2000 yılında KOBİ lere destek vermek amacıyla kurulan President Bank'tır.

Bağımsız bir merkez bankasının olmaması, merkez bankasının hükümet harcamalarının finansmanında kullanılması ve ülkede para ve sermaye piyasalarının oluşmaması nedeniyle kamu borç kağıtlarının alınıp satılacağı bir piyasa oluşmamış ve bu durum da etkin bir para politikasının yürütülmesini engellemektedir. Ayrıca merkez bankası işlemlerin çoğu döviz kurlarından yürütüldüğü için merkez bankasının yurtiçi para arzı üzerindeki etkinliği de oldukça düşük olmaktadır. Döviz kuruna yapılan müdahalelerden dolayı fiyatlar gerçek gösterge olma özelliğini de yitirmektedir. Ekonomide fiyat kontrolleri oldukça yaygındır. Yoğun şekilde verilen sübvansiyonlar ise ihraç gelirlerinden karşılanmaktadır. Bu ekonomik yapı Türkmenistan'da piyasa mekanizmasında yaşanan problemlerin bir işaretidir.

3.6.Enerji

Türkmenistan'ın en büyük gelir kaynağı olan doğalgaz üretimi, bir devlet kuruluşu olan Türkmengaz tarafından gerçekleştirilmektedir. Türkmenistan'ın resmi kaynaklara göre doğalgaz rezervleri 2 trilyon metreküp, petrol rezervleri ise 400 milyon ton seviyelerindedir.

Türkmenistan, doğalgazın yanı sıra petrol endüstrisini de geliştirmek için çeşitli girişimlerde bulunmaktadır. Sektöre daha fazla yabancı yatırım çekilmesi hedeflenmekte, ancak üretim paylaşım anlaşmalarının içerdikleri yabancı ortaklara getirilen şartlar ve genel olarak ülkedeki yatırım ortamının yetersizliği buna engel teşkil etmektedir. Ülkenin iki rafinerisi olan Hazar kıyısındaki Türkmen başı Rafinerisi ve Özbekistan sınırındaki Seydi Rafinerisi, Türk firmalarının da yer aldığı projeler ile son yıllarda yenilenmişlerdir.

3.7. Ulaştırma ve Telekomünikasyon

Türkmenistan'da benzinin çok ucuz olması nedeniyle karayolu ile ulaşım tercih edilmektedir. Ülkede karayolu ağı yaygın olmakla beraber, altyapı eksiklikleri mevcuttur. Türkmenistan'ın en önemli limanı 2003 yılında tamamlanan ve 40 milyon dolara mal olan bir proje ile modernize edilmiştir. Hazar kıyısındaki Ekerem ve Ajara gibi küçük limanlar da petrol transferinde kullanılmaktadır. Ülkenin en önemli uluslararası havaalanı Aşkabat'ta yer almaktadır. Modern bir filo ile donatılmış olan Türkmenistan Havayolları, iç hatlarda çok düşük ücretler ile tüm şehirler arası uçuşları düzenlemektedir. Ayrıca birçok önemli uluslararası noktaya da uçuşlar mevcuttur.

Ülkede telefon altyapısı, eski teknoloji ile kurulmuş olmasına rağmen yeterlidir. Şehir içi görüşmeler ücretsiz olup, diğer hizmetler de oldukça ucuzdur. Ancak ülkede internet hizmeti çok kısıtlı bir kitleye verilmektedir. Halkın internete erişimi hemen hemen imkansızdır. Ülkede en önemli kuruluşların bile web sitesi bulunmamakta ya da web siteleri güncellenmemektedir. 2000 yılında yenilenen bir lisans anlaşması ile Türkmenistan'da faaliyet gösteren özel internet servis sağlayıcıların lisansları iptal edilmiş ve Tükmentelekom tek servis sağlayıcı haline gelmiştir.

3.8. Turizm

Türkmenistan'da turizm sektörü, çok sayıda tarihi ve arkeolojik kent olmasına rağmen istenilen düzeyde değildir. Bu durumun temel nedeni arasında turizm altyapısındaki eksiklikler, sıkı vize uygulamaları ve Türkmenistan'ın siyasi olarak içe kapalı bir politika yürütmesi şeklinde sıralanabilir. Son zamanlarda çok sayıda otelin inşası ve havayolları ile ilgili çalışmaların hızlandırılması, turizm sektörü ile ilgili atılan önemli adımlar arasındadır.

Türkmenistan'da şu anda 37 özel turizm işletmesi bulunmaktadır. Bunlardan bazıları yakın zamanda özelleştirilen işletmelerdir. Özelleştirilen işletmelerin tümü isimlerini ve faaliyetlerini korumuştur.

Türkmenistan'ın Hazar Denizi kıyısında bulunan liman kenti Türkmenbaşı'nı bir turizm bölgesine dönüştürmek amacı ile büyük bir inşaat hamlesi gerçekleştirilmiştir. 'Türkmenbaşı Turizm Şehri' olarak da bilinen proje kapsamında Türkmenistan'ın Hazar kıyısındaki şehir ve bölgelerine 1 milyar dolar tutarında yatırım yapılarak bölgenin bir cazibe merkezi haline getirilmesi planlanmaktadır.

4. TİCARET

4.1. Genel Durum

2021 yılında 9 milyar dolarlık ihracatla dünyada 96. sırada olan ülkenin ihracat yaptığı başlıca ülkeler Çin, Türkiye, Özbekistan, Romanya ve Gürcistan'dır. Ülkenin ihracatında Türkiye %8 pay ile 2. sıradadır. Ülkenin 2021 yılında ihraç ettiği başlıca ürünler: petrol gazları ve diğer gazlı hidrokarbonlar; petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar; ham petrol (petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar); azotlu mineral veya kimyasal gübreler ve Pamuk ipliği (dikiş ipliği hariç) (ağırlık itibariyle pamuk oranı >= %85 ve perakende olarak satılacak hale getirilmemiştir). 2021 yılında 4 milyar dolarlık ithalatla dünyada 148. sırada olan ülkenin ithalat yaptığı başlıca ülkeler Türkiye, Rusya, İtalya, Çin ve Almanya'dır. Ülkenin ithalatında Türkiye %26 pay ile 1. sıradadır. 2021 yılında ithal ettiği başlıca ürünler: helikopterler, uçaklar vb. uzay araçları (uydular dahil), uzay araçlarını fırlatıcı araçlar ve yörünge-altı araçları; tedavide veya korunmada kullanılmak üzere hazırlanan ilaçlar (dozlandırılmış); izole edilmiş teller, kablolar ve diğer elektrik iletkenler; tek tek kaplanmış liflerden oluşan fiber optik kablolar; insan kanı, hayvan kanı, serum, aşı, toksin vb. ürünler ve traktörlerdir.

Ülkenin başlıca ticaret ortakları: Çin, Afganistan, Türkiye, Gürcistan, Rusya, Azerbaycan, Almanya, Kazakistan, Fransa, İran, Birleşik Arap Emirlikleri

Ülkenin başlıca ihracat kalemleri: Petrol gazları ve diğer gazlı hidrokarbonlar, petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar, turb (turb döküntüleri dahil), pamuk ipliği, pamuk.

Ülkenin başlıca ithalat kalemleri: Fener gemileri, yangın söndürme gemileri vb, tarım ürünlerinin hasat ve harman edilmesine mahsus makine, ilaçlar, buhar türbinleri, demir veya çelikten inşaat aksamaları

Türkmenistan'ın Genel Dış Ticaret Seyri (milyar dolar)

Yıllar	İhracat	İthalat	Hacim	Denge
2001	2	1	3	1
2005	5	2	7	3
2010	3	5	8	-2
2015	10	7	17	3
2017	8	4	12	4
2018	10	3	13	7
2019	10	3	13	7
2020	8	3	11	5
2021	9	4	13	5

Kaynak: Trademap, Türkmenistan Verileri

Türkmenistan'ın Ülkelere Göre İhracatı (000 dolar)

Sıra	Ülke	2019	2020	2021	Pay (% 2021)	Değişim (% 2020-2021)
1.	Çin	8 685 698	6 071 165	6 148 330	68,5	1,3

2.	Türkiye	344 774	319 387	710 865	7,9	122,6
3.	Özbekistan	388 801	395 080	687 790	7,7	74,1
4.	Romanya	165 042	90 222	281 828	3,1	212,4
5.	Gürcistan	104 112	72 159	198 245	2,2	174,7
6.	Rusya	151 475	320 701	140 605	1,6	-56,2
7.	Brezilya	23 353	43 173	102 468	1,1	137,3
8.	Kıbrıs	31 958	0	93 393	1	0
9.	Ukrayna	82 964	29 512	89 809	1	204,3
10.	İtalya	101 197	117 810	71 446	0,8	-39,4
11.	Azerbaycan	202 586	89 861	70 663	0,8	-21,4
12.	Fas	714	34 622	50 606	0,6	46,2
13.	Yunanistan	44 822	37 637	46 595	0,5	23,8
14.	Bulgaristan	16 793	12 288	36 963	0,4	200,8
15.	Kırgızistan	5 033	7 161	32 771	0,4	357,6
TOPLAM İHRACAT (Diğerleriyle)		10 984 415	7 814 905	8 972 152	100	14,8

Kaynak: Trademap, Türkmenistan Verileri

Türkmenistan'ın Ülkelere Göre İthalatı (000 dolar)

Sıra	Ülke	2019	2020	2021	Pay (% 2021)	Değişim (% 2020-2021)
1.	Türkiye	744 766	786 966	984 889	26,4	25,2
2.	Rusya	543 322	649 475	725 003	19,4	11,6
3.	İtalya	59 356	51 041	487 719	13,1	855,5
4.	Çin	431 024	444 714	459 537	12,3	3,3
5.	Almanya	178 024	190 076	211 658	5,7	11,4
6.	Hindistan	37 309	44 298	111 962	3	152,7
7.	Özbekistan	51 489	74 194	95 077	2,5	28,1
8.	ABD	28 514	32 905	79 023	2,1	140,2
9.	Brezilya	7 646	32 485	61 622	1,6	89,7
10.	Hollanda	94 918	36 439	60 070	1,6	64,9
11.	Ukrayna	54 932	56 009	52 523	1,4	-6,2
12.	Japonya	12 319	115 725	36 810	1	-68,2
13.	Fransa	111 492	84 731	36 635	1	-56,8
14.	Polonya	23 317	29 831	34 759	0,9	16,5
15.	Azerbaycan	23 066	18 910	34 276	0,9	81,3
TOPLAM İTHALAT (Diğerleriyle)		3 367 981	3 364 358	3 736 639	100	11,1

Kaynak: Trademap, Türkmenistan Verileri

4.2. Türkiye İle Ticaret

4.2.1. Genel Durum

2021 yılında ülkeye ihracatımız 985 milyon dolar olmuştur. İhraç ettiğimiz başlıca ürünler: izole edilmiş teller, kablolar ve diğer elektrik iletkenler; tek tek kaplanmış liflerden oluşan fiber optik kablolar; demir veya çelikten inşaat ve inşaat aksamı, inşaatla kullanılmak üzere hazırlanmış demir veya çelikten sac,

çubuk, vb. ürünler; helikopterler, uçaklar vb. uzay araçları (uydular dahil), uzay araçlarını fırlatıcı araçlar ve yörünge-altı araçları; elektrik kontrol, dağıtım tabloları, panolar, konsollar, kabinler, diğer mesnetler ve sayısal kontrol cihazları ve diğer mobilyalar ve bunların aksam ve parçalarıdır.

2021 yılında ülkeden ithalatımız 711 milyon dolardır. İthalatımızdaki başlıca ürünler ise petrolyağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar; pamuk ipliği (dikiş ipliği hariç) (ağırlık itibarıyla pamuk oranı >= %85 ve perakende olarak satılacak hale getirilmemiş); azotlu mineral veya kimyasal gübreler; rafine edilmiş bakır ve bakır alaşımları (ham) ve pamuk (karde edilmemiş veya penyelenmemiş) dur.

2021 yılında Türkmenistan ile ticarete Türkiye'nin 274 milyon dolar dış ticaret fazlası vermiştir.

Türkiye'nin Türkmenistan İle Dış Ticareti (milyon dolar)

Yıllar	Türkiye'nin İhracatı	Türkiye'nin İthalatı	Hacim	Denge
2001	105	72	177	33
2005	181	161	342	20
2010	1.140	386	1526	754
2015	1.858	557	2.415	1.301
2017	1.038	404	1.442	634
2018	467	261	728	206
2019	689	197	886	492
2020	787	319	1.106	468
2021	985	711	1.696	274

Kaynak: Trademap

Başlıca İhraç Ürünlerimiz : Pamuk/tekstil ürünleri, enerji, kimya ve tarım ürünleri.

Başlıca İthal Ürünlerimiz: İşlenmiş metal, beyaz eşya, elektronik ürünleri, gıda, tekstil, sanayi ürünleri, işlenmiş gıda ürünleri, inşaat malzemeleri, ulaştırma araçları ve ilaçlar.

4.2.2. İki Ülke Arasında Ticaretin Altyapısını Düzenleyen Anlaşma ve Protokoller

ANLAŞMA ADI	İMZA TARİHİ	RESMİ GAZETE TARİHİ VE SAYISI
Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması	2.05.1992	15.01.1995/22172
Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşması	17.08.1995	13.06.1997/23018
Ticari ve Ekonomik İşbirliğine Dair Anlaşma	24.03.2008	28.02.2012/28218
Ekonomik İşbirliğine Dair Hükümetlerarası Türk-Türkmen Komisyonu (HEK) V. Dönem Toplantısı Protokolü	3.06.2014	Resmi Gazetede yayımlanmamış

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Türkmenistan Hükümeti arasında Ticari ve Ekonomik İşbirliğinin Genişletilmesi ve Derinleştirilmesine Dair Anlaşma	7.11.2014	Resmi Gazetede yayımlanmamış
--	-----------	------------------------------

4.2.3. Türkiye- Türkmenistan Yatırım İlişkileri

Türkmenistan'da halen uygulanan yabancı sermaye mevzuatının yeterli olmaması, yapılan yatırımın güvence altında bulunmaması, işyerlerine ani baskın şeklindeki vergi denetimlerinin yapılması ve bu süreçte iş yerlerinin kapatılması, ülkeye girişte uygulanan vize prosedürünün işyeri sahiplerinin seyahatlerini engellemesi, önceki yıllarda yapılan kimi yatırımların kamulaştırılması gibi işlemler Türkmenistan'da doğrudan yabancı yatırımları engellemektedir.

Türkmenistan, yatırım ortamının henüz belirtilen nedenlerle yeterince gelişmemiş olmasına rağmen, doğrudan yatırımlarının Orta Asya'da ulaştığı ülkelerden biridir.

Türk firmaları Türkmenistan'a genellikle "joint-venture" (ortak girişim) kurarak girmekte, ancak ülkede özelleştirmenin yeterince yapılmamış olması nedeniyle yerel ortaklar çoğunlukla bir kamu kuruluşu olmaktadır. Türkmenistan'daki Türk yatırımları gıda, inşaat, bankacılık ve enerji sektörlerinde yoğunlaşmış olup; ayrıca Türk vatandaşlarının Türkmen şahıslar üzerinden kurdukları deri işleme, boya üretimi, mobilya üretimi, PVC pencere ve kapı üretim tesisleri bulunmaktadır.

4.2.4. İki Ülke Arasındaki Ticaretle Yaşanan Sorunlar

Türkmenistan'a ihracat yapan firmalarımızın karşılaştıkları sorunlar 4 ana başlık altında özetlenebilir:

- 1) Vize Uygulamasında Yaşanan Problemler: Türkiye'den ihracat yapmak için Türkmenistan'a gitmek isteyen ihracatçılarımız Türkmenistan'daki devlet baskısı nedeniyle vize alamadıklarını veya uzun uğraşlar sonucu vize alabildiklerini ve bu nedenle Türkmenistan'da takip ettikleri işlerin aksadığını ifade etmektedirler.
- 2) Türkmenistan Bankalarında Bulunan Ödemelerin Alınamaması: İhracatçılarımız tarafından Türkmenistan bankalarındaki konvertasyon sürecinin banka üzerinden para gönderimi yapılmasını engellediği ifade edilmektedir.
- 3) İhracatta Kullanılan Rota Nedeniyle Navlun Ücretlerinin Yüksek Olması: İhracatçılarımız İran'a uygulanan ambargo nedeniyle ihracat sürecinde Bakü rotasını kullandıklarını ve bu nedenle navlun ücretlerinin yükseldiğini yetkililerden bu hususta destek beklemediklerini ifade etmektedirler.
- 4) Taşımacılık Alanında Yaşanan Sorunlar: Türkmen tarafınca ücretsiz geçiş belgesi verilmemekte, geçiş belgesi ücreti olarak yüksek miktarlar alınmaktadır. Yüksek geçiş ücretlerinin makul seviyelere getirilmesi, araçlarımızın 15 günlük kalış sürelerinin 1 aya çıkarılması hususu Türk nakliyecilik sektörü için büyük önem arz etmektedir.

4.3. Dış Ticaret Politikası ve Uygulamaları

4.3.1. Dış Ticaret Mevzuatı

Türkmenistan, bağımsızlığına kavuştuğu 1991 yılından itibaren ekonomik bağımsızlığı da sağlama yönünde adımlar atmaya başlamıştır. Öncelikle ülke kaynaklarını dış pazarlara yönlendirmek amacıyla, petrol ve doğalgaz sektöründeki yatırımlarına başlamış, önemli pamuk üreticisi olarak tekstil sektörüne önem vermiştir. Bu konudaki öncelikleri halen devam etmektedir.

Ülkenin ihtiyacı olan pek çok ürünün ithal edilmesi gerektiğinden, öncelikle ülkede üretilmeyen ürünlerin ithalatına çok düşük gümrük vergileri uygulanmaktadır. Diğer taraftan, yerli üretimi korumak ve gelişmesini sağlamak amacıyla, korumacılık politikalarına önem vererek, yerli üretilen ürünlerin benzerlerine yüksek gümrük vergileri uygulanmaktadır.

Uygulanan gümrük vergilerine www.customs.gov.tm üzerinden ulaşılmaktadır.

Türkmenistan Devlet Borsası, ithalatta ve ihracatta önemli bir noktadır. Tüm işlemlerin bu borsa tarafından tescili gerekmektedir. Türkmenistan devlet kurumlarında üretilen ürünlerin neredeyse tamamı, borsa vasıtasıyla satılmakta ve ihraç edilmektedir. Borsa üzerinden ürün alacak firmaların bir broker ile anlaşmaları ve kendilerini borsaya tescil ettirmeleri gerekmektedir.

4.3.2. Tarife Dışı Engeller

Türkmenistan'da çok sayıda tarife dışı engel uygulanmaktadır. Bunların arasında en önemlileri Ticaret Anlaşması ve Yatırım Projeleri kayıt zorunluluğudur. Bunların dışında Belediye Ofisi Vergi Müfettişliği ve bazı sektörel bakanlıktaki ilgili birimlere de kayıt yaptırılması zorunluluğu bir engel teşkil etmektedir. Ayrıca değişik kuruluş yetkililerinin işletmeleri sık sık yapılan denetimler ticarete engellere neden olmaktadır.

Türkmenistan'ın IMF ve Dünya Bankası'na üye iken Dünya Ticaret Örgütü'ne üye olmadığı görülmektedir. Türkmenistan'ın faydalanıcı olduğu Japonya, İsviçre, Türkiye (1 Ocak 2002'den itibaren) ve Avrupa Birliği'nin sağlayıcı olduğu tercihli ticaret anlaşmalarının yanı sıra Ermenistan, Gürcistan, Rusya Federasyonu ve Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) ile yürürlükte olan Serbest Ticaret Anlaşmaları (STA) mevcuttur (Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ/WTO), 2020).

DTÖ üyesi olmayan Türkmenistan ithal mallara resmi olarak tarife uygulamamaktadır. Bununla birlikte, uygulamada hükümet gümrük vergilerini ve ithalatta daha yüksek tüketim vergilerini artırmaktadır. Bu gümrük vergileri ve diğer vergiler ticarete önemli engellerdir. İthalatçılar ayrıca Gümrük Hizmetine küçük idari ücretler öderler. Türkmenistan 2015 yılında ithalat ikamesi politikası başlatmış ve gümrük vergilerinin arttığı görülmüştür.

Türkmenistan, sebze, meyve, meyve suları ve bildirilmemiş diğer ürünler de dahil olmak üzere altı tür ithal mal listesi için yeni gümrük ücretleri getirmiştir. Bir başkanlık kararı ile tüketim vergisi de dahil olmak üzere tüm gümrük vergilerinden ve vergilerden feragat edebilir.

4.3.3. Çok Taraflı Ticari Anlaşmaları

Türkmenistan herhangi bir serbest ticaret düzenlemesine katılmamış olup, BDT Gümrük Birliği'nin de üyesi değildir. 1993 yılında ABD ile "En Çok Kayırılan Ülke" ticaret anlaşmasını imzalamış ancak bunu takip eden ikili vergi ve yatırım anlaşmaları imzalanmamıştır.

4.3.4. İthalat Mevzuatı

Türkmenistan'a ithal edilecek ürün, malzeme ve mamüllerin Türkmenistan'ın hukuk kaidelerine uygun olması gerekmektedir. Türkmenistan'a ithal edilmesi istenen gıda ürünlerinin kullanma tarihi, üretildiği tarihten itibaren %70'den az kalmış ise, ithal etmek yasaktır. Ürünlerin ambalajında belirtilen kullanma, üretim tarihleri ve muhafazası uluslararası takvim sistemine uygun olmalıdır. Genetik kaynakları kullanarak hazırlanan gıda ürünlerin Türkmenistan'a ithalatı yasaktır. İthal edilen ürünler, malzemeler ve mamül maddeler Türkmenistan kanununda öngörülen sertifikaya uygun olmalıdır.

4.3.5. Vergiler

Genel olarak, Türkmenistan'da üretimi olan malların gümrük vergileri, henüz başlangıç aşamasında bulunan sanayii koruma amacı ile çok yüksek tutulmaktadır. Örneğin, 2005 yılında gübre ve çimento fabrikalarının üretime geçmesi ile, aynı yılın Nisan ayı itibarı ile bu ürünlerin ithalatına %100 oranında gümrük vergisi konmuştur.

Türkmenistan'da KDV, üretilen ürünlere, ihracata ve ithalata uygulanır ve ithalatta KDV bedeli gümrükte yerli para birimi bazında ödenir. Türkmenistan'da ticari faaliyette bulunan yerli ve yabancı tüzel kişiler, ayrıca, ticari faaliyetlerinden elde ettikleri geliri asgari ücretin 10 katını aşan özel kişiler (girişimciler) KDV mükellefidirler. Diğer yandan, yardımlar, miras bırakılan mallar, hibeler, kamulaştırılan mülkiyetler, kamu kurumlarına ve yerel yönetimlere sunulan hizmetler KDV den muaftır. KDV'nin uygulanacağı yer, malın satışının yapıldığı ve hizmetin sunulduğu yerdir ve vergi oranı, malın piyasadaki fiyatı baz alınarak tespit edilir. Türkmenistan'a ithal edilen mallara % 20 oranında, malların satış işlemlerine ve hizmetlere %16,67 oranında KDV uygulanmaktadır.

4.3.6. Ticarete Uygulanan Standartlar

Ülkedeki ürün standartları, Türkmenistan Standartlar Enstitüsü tarafından belirlenmekte olup, pamuk haricindeki ihraç ve ithal edilen tüm mamuller söz konusu kurumun onayını almak zorundadır. Ülkeden ihraç edilecek olan pamuğun standartlara uygun olup olmadığı ise Devlet Pamuk Birliği tarafından belirlenmektedir. Tüm BDT ülkelerin üzerinde çalışarak oluşturduğu 'Devletler Arası Genel ve Teknik Standartlar'ı kabul eden Türkmenistan ayrıca Uluslararası Standartlar Kuruluşu (ISO) üyesidir.

5. PAZAR DURUMU

5.1. Pazarın Özellikleri

Türkmenistan'da, devlet sektörünün ekonomide ve piyasada hakimiyeti sürmekle birlikte, son yıllarda özel sektör önemli gelişmeler sağlamıştır. Plastik, inşaat malzemeleri, gıda maddeleri üretimi özel sektörün önemli yatırım alanları olmaktadır. Müteahhitlik alanında, yabancılardan edinilen tecrübeler ve devlet politikaları kapsamında, artık pek çok inşaat Türkmen inşaat firmaları tarafından yürütülmektedir. Devlete ait pek çok tesis özelleştirme kapsamında Türkmen iş insanlarına satılmaktadır.

Bürokratik işlemlerin çokluğu ve alışık olunmadık prosedürler, dış ticaret işlemlerinde yavaşlamalara bazen de hukuki sorunlara yol açmaktadır. Yeterli piyasa araştırması yapılmadan ve gerekli güvenceler sağlanmadan dış ticaret işlemlerine başlanmaması gerekmektedir. Türkmenistan'a gelerek pazar araştırması yapılması en uygun yöntem olmakla birlikte, ülkeye girişte alınması gereken vize prosedürü oldukça sıklıdır.

Türkmenistan'da yerleşik firma temsilcilerinin daveti gerekmektedir. Türkmenistan'da düzenlenen fuarlara katılım sağlamak, vize alımında kolaylıklar sağlamaktadır. Sınai Mülkiyet Hakları konusunda mevzuat bulunmakla beraber, etkin olarak Çin'den ithal edilmesi haksız rekabet yaratmakta, yapılan şikayetler ve girişimler sonuçsuz kalmaktadır. Kamu ihaleleri genel olarak basılı yayınlar üzerinden duyurulsa da, şeffaf bir ihale yöntemi bulunmamaktadır.

5.2. Pazarda Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar ve Diğer Bilgiler

2016 yılı başından itibaren Türkmenistan ekonomisindeki sıkıntılar ve buna bağlı döviz gelirlerindeki azalmalar sonucu, özellikle Türkmenistan'a ithal edilen ürünlerin bedellerinin transferinde zorluklar yaşanmakta, Bankalar haftalık olarak %2 oranında transfer yapabilmekte ve son zamanlarda bu ödemelerde de gecikmeler ortaya çıkmaktadır.

Ülkede halihazırda yaşanan ekonomik sıkıntılar iş kültürünü de etkilemiştir. İhracat bedellerinin ödenmesinde yaşanan sıkıntıların hukuki olarak çözümlenmesi için Türkmenistan'da dava açılması mümkün olmakla birlikte, dava açacak firmanın alacak bedelinin % 10'unu Mahkeme harç olarak ödemesi, avukatların dava bedelinin en az % 10'u kadar bir bedel talep etmesi ve yaklaşık %5'lik diğer giderlerin oluşması ile birlikte, toplam masraflar alacak bedelinin % 25'ini kapsamaktadır. Bu masrafların çokluğu ve davanın nasıl sonuçlanacağını belirsizliği nedeniyle, pek çok firma hukuki yola başvurmadan kaçınmaktadır.

Bu nedenle, Türkmenistan'a yapacağınız ihracat öncesinde, muhakkak bir sözleşme yapılması ve Türkmen ithalatçılar ile ödeme konusunun netleştirilmesi çok önemlidir.

Ülkede, kredi kartı sadece otellerde geçerlidir. Ancak, oteller kredi kartlı ödemelerde komisyon almaktadır. Çek ve senet gibi belgeler uygulanmamaktadır.

İş insanlarının ülkeye girişinde vize uygulaması bulunmaktadır. Vize almak için Türkmenistan'dan bir kişinin sizi davet etmesi gerekmektedir.

5.3. Tüketici Tercihleri

Türkmenistan'da yaşayan tüketicilerin diğer ülkelerdeki tüketicilere kıyasla moda ürünleri takip ettikleri, kaliteye daha fazla ağırlık verdikleri, marka bağlılığı ve eğlence odaklılık faktörlerinde de benzer bir karar verme tarzına sahip oldukları görülmektedir. Ancak Türkmen tüketicilerin satın alma gücünün düşük olması nedeniyle ürün veya hizmet satın alımında daha çok fiyatı düşük olanları tercih ederler. Bu nedenle ülkede fiyat açısından daha uygun olan Çin, İran ve Rus menşeli ürünleri tercih etmektedirler. Ancak Türkmen tüketicileri Batı menşeli ürünlere de açıktırlar. Son yıllarda özellikle büyük kentlerdeki tüketicilerin gelir seviyesinin artması ve eskiye göre daha bilinçli davranmaları sonucu ürün veya hizmet satın alımında kaliteye de önem vermektedirler.

5.4. Dağıtım Kanalları

Türkmenistan pazarı incelendiğinde toptancı ve perakendecilerin dağıtım kanalında önemli rol oynadığı görülmektedir. Ülke genelinde organize perakende işletmeler olarak nitelendirilen hipermarketler, süpermarketler ve zincir mağazalar yeterli düzeyde gelişme gösterememiştir. Mevcut perakende sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin büyük bir kısmı geleneksel perakende işletmeler niteliğinde olup daha çok geleneksel pazarlarda faaliyet göstermektedirler.

Türkmen pazarına ilişkin dağıtım kanallarında ithalatçı toptancıların ve perakendecilerin rolü büyüktür. Ancak ülkenin perakende sektörü henüz tam anlamıyla modern bir yapıya kavuşmuş değildir. Ülkede ürünlerin fiziksel dağıtımında karayolu ve demiryolu taşımacılığı en çok tercih edilen ulaşım yöntemleridir. Türkmen hükümeti tarafından temeli atılan demiryolu projelerinin faaliyete geçmesiyle beraber Türkmenistan gelecekte Orta Asya'nın lojistik üssü konumuna geleceği beklenmektedir.

5.5.Fikri, Sınai ve Mülkiyet Hakları

Türkmenistan, 1995 yılından beri tam üyesi olduğu WIPO da dahil olmak üzere saygın uluslararası örgütler ile çok yönlü işbirliğine büyük önem vermektedir. Fikri mülkiyetin korunması alanındaki devlet düzenlemesi, 1 Mart 2013 tarihli Devlet Başkanı Kararı ile oluşturulan Maliye ve Ekonomi Bakanlığı Devlet Fikri Mülkiyet Servisi tarafından yürütülmektedir.

Türkmenistan'da yasal koruma ve mal menşei itirazlarının kullanımı alanında ortaya çıkan ilişkileri düzenleyen, menşe itirazlarına ilişkin Kanun yürürlüğe girmiştir.

Menşe hakların yasal olarak korunması ve kullanımı konusunda devlet düzenleme ve kontrolü alanında yetkili organ Türkmenistan Bakanlar Kurulu, Türkmenistan Maliye ve Ekonomi Bakanlığı, yetkili makamlar tarafından yürütülür. Fikri mülkiyet için Devlet hizmeti Türkmenistan (Türkmenpatent) maliye ve ekonomi bakanlığı tarafından düzenlenecektir.

Türkmen patent, başvuruları kabul etmeye, incelemeye ve temyiz başvurusunda bulunmaya yetkilidir.

5.6. Ülkenin Güçlü ve Zayıf Yönleri İle Fırsatlar ve Tehditler

Güçlü Yanları

♣ Orta Asya ülkeleri arasında stratejik öneme sahip olan ve zengin yeraltı kaynaklarına sahip dost ve kardeş Türkmenistan, ülkemiz açısından önemli bir ülke konumundadır.

♣ Türkmenistan tekstil ve enerji sektörleri, Türkmenistan'daki yabancı yatırımların yoğunlaştığı alanlardır. İnşaat sektöründe ise yabancı yatırımcıların sayısı artmaktadır.

♣ Türkmenistan'da doğalgazın yanı sıra, ülkedeki petrol rezervleri de küçümsenmeyecek boyuttadır. Türkmenistan Hükümeti henüz işletmeye açılmamış petrol ve doğalgaz yataklarının ekonomiye kazandırılması için yabancı sermayeyi çekmeye çalışmaktadır.

Zayıf Yönleri

♣Türkmenistan'a yatırım yapacak yatırımcıların Yabancı Yatırımlar Devlet Ajansı'na başvurması gerekmektedir, bu durum ise çok zaman alan bir bürokratik süreçtir.

♣Türkmen makamlarının her fırsatta yabancı sermayeye destek verdiğini ifade etmesine rağmen, bugüne kadar olumlu bir yatırım ortamı yaratmak için gerekli olan siyasi ve makroekonomik reformlar yapılabilmemiş değildir.

♣Türkmenistan piyasasına girmek isteyen yeni Türk firmaları zorluklarla karşılaşmaktadır. Resmi olmayan rakamlara göre Türkmenistan'da kayıtlı 400 ün üzerinde Türk firması olduğu, ancak bunların sadece 30 kadarının aktif olduğu belirtilmektedir.

♣Türkmenistan finans sisteminin oldukça önemli eksiklikleri vardır. Ülkede borç, iflas, teminat, kefil ve ipotek gibi hususlarda yeni düzenlemelere ihtiyaç duyulmaktadır. Gelişmiş bir bankacılık sisteminin bulunmaması nedeniyle akreditasyon mekanizmalarının ve muhabir banka ilişkilerinin iyi çalışmaması sorun yaratmaktadır. Ticaret Kanunu ve mahkemesi olmaması gibi mevzuatla ilgili eksiklikler de Türkmenistan ile ilişkilerde Türk firmaları açısından zorluk yaratmaktadır.

Fırsatlar

♣ Türkmenistan'da özellikle enerji sektörü yabancı yatırımcılar için önemli fırsatlar sunmaktadır. Ayrıca işgücünün ucuz olması Türkmenistan'da yatırım yapmayı uygun bir hale getirmektedir.

♣Türkmenistan'a yapılan ihracattaki artış ve Türkmenistan ile kültürel ve siyasi ilişkilerin yoğunluğu dikkate alındığında, ihracatçılarımız pazara giriş imkânları bakımından diğer ülkelere nazaran avantajlı bir konumdadır.

Tehditler

♣ Bölgesel istikrarsızlık, devletin ekonomik reformlardaki isteksizliği ve yatırım ortamının yetersizliği nedeniyle yatırım yapmak isteyen yabancı firmalar tedirgin olmakta ve riski azaltmak amacıyla Azerbaycan ve Kazakistan'a yönelmeyi tercih etmektedirler.

♣Türkmenistan'da faaliyet gösteren Türk firmaları vizelerde ve çalışma izinlerinin alınmasında sorunlar yaşamaktadır. Vize işlemlerinde sürenin ortalama 20 gün ve vize süresinin en fazla 6 ay olması, vize süresinin uzatılmasında uygulanan sıkı kurallar ve vize ücretlerinin yüksek olması iş adamlarımızın Türkmenistan'a gidiş gelişlerinde zorluk yaşamalarına sebep olmaktadır.

♣Mevzuat farklılığından kaynaklanan sıkıntılar Türkiye'den Orta Asya'ya yönelik yük taşımacılığını olumsuz yönde etkilemektedir.

5.7. İş Adamlarının Pazarda Dikkat Etmesi Gereken Hususlar

İş Kültürü

Türkmen makamları İran üzerinden kamyonla gelen malların girişine izin vermediği ve tır ile taşıma şartı aradığı için bu ülkeye yapılacak olan ihracatların tır ile yapılmasına özen göstermek gerekmektedir. Transit geçilen ülkelerde otorite eksikliği (Gürcistan) taşımacılığın emniyetli bir biçimde yürütülmesini engellemekte, İran'dan geçişte haksız vergilendirme de ticareti zorlaştırmaktadır. Türkmenistan'a girişte gümrük organizasyonu yetersiz olduğu için işlemler uzamaktadır. Ticaret kanunu ve ticari mahkeme eksikliği ticari sorunların çözümünde sıkıntılar yaratmaktadır. Bankacılık sistemi henüz gelişmemiş olduğu için ihracat bedellerinin transferi geç yapılmaktadır.

Para Kullanımı

Ülkede, kredi kartı sadece otellerde geçerlidir. Ancak, oteller kredi kartlı ödemelerde komisyon almaktadır. Çek ve senet gibi belgeler uygulanmamaktadır.

Pasaport ve Ülkeye Geçici Giriş Vizesi Uygulaması

Umuma mahsus pasaport hamili vatandaşlarımız, Türkmenistan'a seyahatlerinde vizeye tabidir. Hizmet, hususi ve diplomatik pasaport hamili vatandaşlarımız vizeden muaf olmakla birlikte, davet edilmek ve pasaport bilgileri ilgili Türkmen makamlarına önceden bildirilmek kaydıyla ülkeye kabul edilmektedir.

Ülkeye girişte Dışişleri Bakanlığı tarafından onaylanmış resmi bir yazı ile başvuruda bulunmak gerekmektedir. Eğer turist olarak ülkeye gidilecekse ve hiç kimse tarafından davet edilmemişse kişi, Türkmen Seyahat'e başvurmalı ve bu yerden izin belgesi almalıdır.

Vize işlemleri beş iş günü sürmektedir; ancak gereken tüm belgeler hazır durumda ve vize ücretinin %50'lik bir kısmı ekstradan ödenmişse bu süreç üç iş gününden az bir zamana düşürülebilir.

5.8. Covid-19 İle İlgili Gelişmeler

***Covid-19 Salgını Nedeniyle Alınan Önlemler:**

Türkmenistan'da Covid-19 salgınının olduğu yönünde resmi bilgi yayınlanmamıştır. Bununla birlikte dışarıda maske takılması zorunludur. Alışveriş merkezleri, gıda ve kırtasiye hariç diğer işyerleri kapalıdır. Toplu düğün ve taziye gibi etkinlikler yasaklanmıştır. Şehirlerarası seyahatlerde giriş ve çıkışlarda sıkı kontroller yapılmaktadır.

-Sınır önlemleri

Türkmenistan'da genel olarak temassız taşımacılığa izin verilmektedir. Bu uygulama sadece Türk TIR'ları için 1 Nisan 2021 itibarıyla esnetilmiş olup, Türkmenistan'a gelecek Türk araçlarının şoförleriyle birlikte Hazar Geçişi üzerinden gemiyle Türkmenbaşına girmesine belirli şartlar dahilinde izin verilmeye başlanmıştır. Buna göre yabancı ülke yük araçları sürücülerinden aşağıdaki belgeler talep edilmektedir:

1. COVID-19 aşısının yapıldığına (aşı yapıldıktan sonra en az 42 gün geçmesi gerekmektedir) dair belge;

COVID-19 antikolların mevcudiyetini gösteren ilgili belge;

Verildiği tarihten itibaren 72 saat geçmemiş olan (sürücülere bağlı olmayan durumlar hariç), COVID-19 bulaşıcı hastalığının olmadığına dair laboratuvar test sonucu.

Türkmenistan sınırlarına gelen yabancı ülke araçlarının sürücülerine, ayrıca COVID-19 laboratuvar testi yapılarak yetkili kurum tarafından ilgili belge verilmektedir.

COVID-19 hastalığının tespitine yönelik yapılan laboratuvar testi sonucunun pozitif çıkması durumunda, sürücülerin bulaşıcı hastalıklar hastanesine yerleştirilerek tedavi almaları teklif edilecektir.

Türkmenistan sınırlarına gelen yabancı ülke yük araçları sürücülerde talep edilen belgelerin bulunması durumunda, sürücüler karantinaya alınmayacaktır.

2. Türkmenistan sınırlarına gelen yabancı ülke yük araçları Türkmenistan'a geldiklerinde, özel haritalarla tespit edilen güzergah üzerinden, yerli nüfus ile temas etmeksizin hareket edecektir.

3. Türkmenistan sınırlarına gelen ve sınırları içerisinde hareket eden yabancı ülke yük araçları konvoy halinde geldiğinde, varış noktasına kadar yetkili kurumun özel aracı eşliğinde hareket edecektir.

4. Yabancı ülke araçların, konvoy halinde sabah saat 08:00'de harekete başlaması ve güzergah doğrultusunda günün aydın vaktinde hareket etmesine izin verilmektedir.

5. Türkmenistan sınırlarına gelen yabancı ülke yük araçları sürücülerine, kendileri için belirlenen yerlerin sınırlarından sebepsiz olarak çıkmalarına izin verilmeyecektir.

6. Türkmenistan sınırlarına gelen yabancı ülke yük araçları sürücülerinin yüklerini indirme ve araçlara yük yükleme çalışmaları, özel olarak belirlenen yerlerde gerçekleştirilecektir.

Yukarıda kayıtlı önlemler, 1 Nisan 2021 tarihinden itibaren yürürlüğe girecektir. Bu uygulama, Türkiye Cumhuriyeti yük araçları sürücülerinin Türkmenistan sınırlarına sadece "Türkmenbaşı Uluslararası Deniz Limanı" sınır kapısı üzerinden girerek, Aşkabat Uluslararası Gümrük Terminaline kadar yük taşımaları için geçerlidir.

Yükleri boşaltma ve yükleme çalışmaları sadece "Türkmenbaşı Uluslararası Deniz Limanı" ile Aşkabat Uluslararası Gümrük Terminalinin özel yerlerinde gerçekleştirilebilecektir. İlgili çalışmaların tamamlanmasını müteakip, sözkonusu geliş güzergahı ve geliş düzeni çerçevesinde Türkmenistan sınırlarından çıkılabileceklerdir.

Yukarıda belirtilen şartlar dışındaki ülkeler ve sınır kapıları ile ilgili olarak mevcut uygulamaya devam edilecek olup, Türkmenistan sınırları içerisinde transit geçen araç ve yüklerin taşımaları sadece Türkmen taşıyıcılar tarafından yapılacaktır. Türkmenbaşı Limanı giriş ve çıkışlara açıktır. Ancak, Azerbaycan Bakü limanından gemiye sadece dorse yüklenmektedir. Türkmenbaşı limanından Türkmen çekiciler dorseyi alarak ülke içine veya Özbekistan yada Afganistan'a götürebilmektedirler. Hazar Denizi üzerinde taşımacılık yapan gemilerin artması ile birlikte seferler de artmış olup, görüşülen Türkmen ithalatçılar, Türkiye'den gelen yüklerinin 15 güne kadar Türkmenistan'a ulaştığını belirtmektedirler.

Özbekistan'a ya da Afganistan'a transit taşımacılık yapmak isteyen nakliye firmalarının, taşıma işlemi yapmadan önce ilgili gümrük idaresinden güncel durumu alarak hareket etmeleri, muhtemel olumsuzlukların önüne geçilmesini önlemek açısından uygun olacaktır.

-Türkmenistan-İran Sınır Kapıları da açıktır. Burada da sadece temassız taşımacılık yapılmaktadır.

-Türkmen tarafında konuda +99365647471 no.lu "acil hat" açılmış olup, her konuda bu hat aranabilecektir.

-Ticari önlemler:

Döviz darlığı ve salgın tedbirleri dolayısıyla ekonomi neredeyse durma noktasındadır. Özellikle küçük esnaf çok ağır etkilenmiştir. 1 Nisan 2021 itibariyle bir kısım işyerlerinin açılmasına izin verilerek ticari faaliyetlerine izin verilmeye başlanmıştır. Bağımsızlığın 30. yılı etkinlikleri kapsamında daha önce başlayan 30 projenin açılışı yapılacak olup, bu projelerin bitirilmesi için yoğun bir çalışma yapılmaktadır. İhtiyaç halinde Hazar Geçişi üzerinden önceki dönemlere göre biraz daha fazla maliyetli de olsa Türkiye'den ithalatlar yapılabilmektedir.